De Levende Natuur 77 (11-12):233-242 (1974)

NOVEMBER/DECEMBER 1974 JAARGANG 77, AFL. 11/12

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JAC. P. THIJSSE

22.973.5

De avifauna van Cromstrijen (2)

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELD
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS Jr EN JA

22.973.5

De avifauna van Cromstrijen (2)

De Levende Natuur 77 (11-12):233-242 (1974)

waterkering gelegen landbouwpolders alsmede de hoofdwaterkering zelf. De differentiatie van de biotopen geldt met name voor de gorzen. Deze worden de laatste jaren intensiever en op andere wijze beweid dan voorheen, maar doordat ook nu nog per zomer de beweidingsgraad en -duur van de verschillende delen onderling verschilde, treedt een in hoogte sterk variërend vegetatiepatroon op. Aan de hand van het overzichtskaartje (fig. 1) zal worden gepoogd een beeld te geven hoe het onderzochte gebied zich in 1974 presenteerde; daar waar nodig zal worden vermeld welke ontwikkelingen zich tussen 1970 en 1974 voltrokken.

In 1972 viel de oostpunt van Cromstrijen ten offer aan het ondergrondse leidingtracé Maasvlakte-Moerdijk-Antwerpen /Vlissingen. Een belangrijk deel van de griend, welke voor het laatst gekapt werd in 1967-1968, werd daarbij vergraven. Het ziet er momenteel niet naar uit dat het restant van dit griendcomplex, dat nog altijd een aanzienlijke oppervlakte beslaat, wederom in produktie zal worden genomen. In vergelijking met 1970 is in 1974 de griend veel ruiger en woester: de wilgen zijn inmiddels hoog doorgeschoten en de ondergroei is sterk verdicht, terwijl het verlandingsproces in de kreken, waar doorheen vroeger de getijden joegen, reeds behoorlijk op gang is gekomen. Aan de westzijde gaat de griend over in de open oeverstrook van de Hogezandse Gorzen (fig. 2).

Het meest oostelijke deel van deze gorzen, dus dat deel dat de westzoom van de griend begrenst, is alleen in de nazomer van 1973 enkele weken extensief beweid geworden. Dit terrein, op het kaartje aangeduid met I, meet een kleine 10 hectare en is bijzonder ruig. Het bezit een verspreide wilgenopslag en o.a. grote bereklauwstruwelen en wilgeroosjes, kortom de vegetatiegemeenschap die momenteel alom verschijnt in de voormalige rietgorzen langs het Hollands Diep-Haringvliet. In het westen sluit op dit perceel aan een strook van ruim 25 hectare die reikt tot de Hogezandse Haven. Op dit perceel (II) weidden in de zomer van 1974 enkele tientallen stuks Charolais-rundvee. Ook voor de afsluiting, waarschijnlijk reeds over een periode van enkele decennia, vond hier beweiding plaats, waarvan de intensiteit echter werd bepaald door de beperkte hoeveelheid

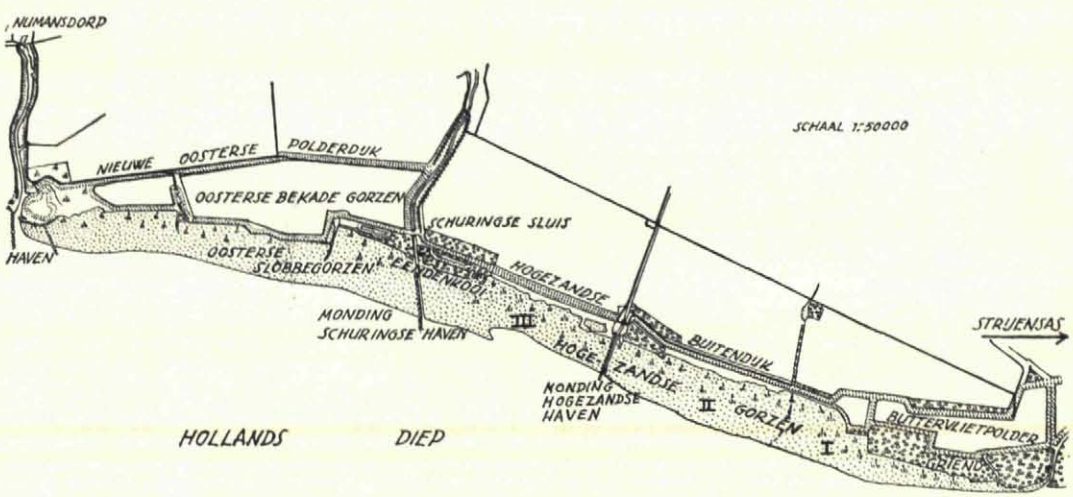

Fig. 1. *Overzichtskaartje van het buitendijkse gebied van de Ambachtsheerlijkheid Cromstrijen.*

De Levende Natuur 77 (11-12):233-242 (1974)

Fig. 2. *Grens tussen griend en Hogezandse Gorzen.*

gras. Duidelijk zijn ook nu nog het grasgors en het rietgors afzonderlijk te onderscheiden. Het grasgors is slechts smal en strekt zich uit langs de waterkering. Nooit was er een afrastering met het rietgors, zodat het vee, afhankelijk van de waterstand, in het rietgors kon penetreren en er een gradiënt van beweid naar onbeweid kon ontstaan. Ten behoeve van de Charolais werd na de afsluiting het gehele perceel II omrasterd met uitzondering van een gemengde wilgen- en populierenopslag aan de westkant nabij de Hogezandse Haven. Het aantal-niveau van de kudde bleek ook in 1974 nog te gering om de overgang van voormalig rietgors naar kort grasland te bewerkstelligen. Integendeel, de moerasvegetatie kwam weer tot tenminste kniehoogte, terwijl plaatselijk bestaande distelarealen zich uitbreiden c.q. nieuwe van vele tientallen vierkante meters zich vormen konden.

Het deel van de Hogezandse Gorzen tussen de Hogezandse Haven en de Schuringse Haven (III) is minder breed dan I en II. Ook hier strekt zich langs de waterkering een smal grasgors uit, overgaand in het rietgors. Dit gors werd in 1974 slechts zeer extensief beweid door enig melkvee. De vegetatie kon zich hierdoor nog krachtiger ontwikkelen dan op perceel II en daar bovendien zowel aan de oostzijde als aan de westzijde van III terreingedeelten voor het vee moeilijk bereikbaar zijn door de aanwezigheid van een volgeslibde ontgraving respectievelijk een half verlande kreek, leverde III in de zomer van 1974 een sterk verruigd aanzien op. Bepaald zorgwekkend was de distelontwikkeling welke op dit gors nog meer in het oog liep dan op II. Via enkele wilgencoulissen gaan de Hogezandse Gorzen in het westen over in de eendenkooi, die op haar beurt door de monding van de Schuringse Haven wordt gescheiden in de eigenlijke kooi (fig. 3) en de getijdenpijp welke direct uitkomt op het open water. De beide stormen van winter 1972-1973 hielden duchtig huis in de eendenkooi. Het voorheen toch reeds eigen karakter van de kooi kreeg extra relief door de half of geheel ontwortelde wilgen. Te vrezen valt dat het kooiwed van de sinds

De Levende Natuur 77 (11-12):233-242 (1974)

1970 buiten gebruik zijnde kooi geleidelijk aan geheel zal verlanden; de laatste jaren viel de plas reeds enkele malen geheel droog. De in het vorige verslag over Cromstrijen reeds aangekondigde herstructurering van de Schuringse Haven kreeg, in het kader van de in de Hoekse Waard onderhanden zijnde herverkaveling, in 1972 haar beslag. Het rooien van de boomgroepen rondom en het verbreden en oprekken van deze fraaie waterloop betekenden, naast een gevoelige verarming van het landschap, het verdwijnen van een goed bezet broedvogelbiotoop.

Ten westen van de Schuringse Haven beginnen de Oosterse Slobbegorzen. Het eerste deel van deze gorzen — de strook die ligt tussen de getijdenkooi en het Hollands Diep (fig. 4) — onderscheidt zich van het gehele overige gebied. Het gaat hier om een gors van ca. 500 meter lang en ca. 200 meter breed, door een wilgensingel afgeschermd van de waterkering en door een meanderende, nu verlandende kreek gescheiden in twee delen. Nooit beweid en dusdanig hoog gelegen dat ook vóór de sluiting reeds zelden inundatie optrad, laat dit gors ons zien wat te wachten staat indien de vegetatie-successie zich onbelemmerd kan voortzetten. Riet komt alleen nog maar tot ontwikkeling in een strook langs de oever; vóór dit riet bevindt zich nog een smalle strook horsten met biezen. Voor het overige is dit gors dusdanig verruigd dat, na half-juni, het terrein niet is te belopen. Naar het westen worden de Oosterse Slobbegorzen veel smaller. Ongeveer anderhalf kilometer westelijk van de getijdenkooi bevindt zich een door dicht wilgenhout omzoomd krekenstelsel, dat vanuit het

Fig. 3. *Overgang tussen Hogezandse Gorzen en eendenkooi.*

Fig. 4. *Oosterse Slobbegorzen nabij de eendenkooi.*

Hollands Diep een honderdtal meters naar binnen reikt. Van hieruit verder stroomafwaarts gaand vinden we dan een strook van enkele honderden meters, tot dusver aardig intact gebleven rietgors, in het westen overgaand in een wilgenopslag met daaraan grenzend een dichtbegroeide, moerassige laagte. Dit punt vormt de westgrens van de geïnventariseerde oever, in totaal ca. zesenhalve kilometer lang en, de beide buiten de hoofdwaterkering gelegen landbouwpolders niet meegerekend, maximaal slechts tweehonderd meter breed.

Ondanks dat over het algemeen de inventarisatieresultaten in 1974 ten opzichte van 1970 geen gek figuur slaan (tabel 1), ontveins ik mij niet dat in 1970 het werken langs deze oever meer genoegen schonk. Nog afgezien van zich manifesterende nivelleringen door het wegvallen van de getijden, maakte in 1970 het ontbreken van Shell-Moerdijk er tegenover, en het veel minder uitbundig aanwezig zijn van de watersportrecreatie, het zwerven over de buitengronden aangenamer.

Alvorens nu in te gaan op de broedvogelbezetting van de beweide gorzen eerst nog over enkele (broed)vogels in het algemeen: De blauwe-reigerkolonie in de eendenkooi breidde zich ten opzichte van 1973 nog wat verder uit. Alom in den lande geeft deze soort een aantalstoename te zien en het resultaat van het landelijk onderzoek dat thans onder auspiciën van Blok en Roos plaatsvindt, zal waarschijnlijk tonen dat het aantal broedende Blauwe reigers op een niveau is gekomen van enkele tientallen jaren terug. Traditiegetrouw hield zich vóór de Hogezandse Gorzen een gezelschap overzomerende Futen op (21-4-1974: 80 ex.; 18-5-1974: 20 ex.; 14-7-1974: 60 ex.). Broedgevallen, ook pogingen tot broeden, werden niet waargenomen. Aalscholvers waren steeds aanwezig, maar de verwachting — daartoe geïnspireerd door de wens — dat de soort zich als broedvogel zal gaan vestigen in griend of eendenkooi, werd in 1974 niet vervuld. De daling ten opzichte van 1970 van de broedende eenden was vrijwel unaniem. De Wilde eend liep een 30% terug en de Zomertaling was alleen van begin-april tot begin-mei incidenteel aanwezig. Bij de Slobeend was de teruggang iets minder sterk; van zowel Wintertaling als Krakeend waren eind-mei en begin-juni nog vogels present, maar aanwijzingen tot broeden kwamen niet beschikbaar; onmogelijk is zulks echter niet. Voor het eerst in 1971 werd het broeden

Tabel 1. Broedvogels van het buitendijkse deel van Cromstrijen in 1970 en in 1974.

	1970	1974
Blauwe reiger	9	65
Wilde eend	95	50-60
Zomertaling	1	—

van Grauwe ganzen op de gorzen waargenomen. Om een verstoring te vermijden werd het desbetreffende gors nooit betreden waardoor ook niet altijd kwam vast te staan of de broedpartners valide dan wel invalide vogels waren of dat zelfs een rondzwervende boerengans bij de gang van zaken betrokken was. Het laatste leek in 1973 en 1974 het geval, maar in 1972 zeker niet. Boomvalken — de laatste jaren steeds als broedvogel present — ontbraken in 1974 op het onderzochte terrein; elders op Cromstrijen bracht een paartje 2 jongen groot. Vermeld moet worden de aanwezigheid van een Wespendief in de zomer van 1974. Zoals gewoonlijk deden eind-mei doortrekkende Wespendieven het landgoed aan. Tussen 9 juni en begin-juli werd het gebied niet bezocht. Vanaf de tweede juli-decade tot in september zag ik bij de meeste bezoeken één, na half-augustus verscheidene Wespendieven, waaronder ook eerstejaars-vogels. Nieuw was de Kleine plevier, welke jongen grootbracht op een perceel gestorte bagger uit de genormaliseerde Schuringse Haven. De Bosuil, in 1970 broedvogel in een holte van een oude peppel langs de Buttervlietpolder, ontbrak nu. Het aantal Ransuilen viel in 1974 ook wat tegen; in de eendenkooi werd deze soort niet broedend aangetroffen, hetgeen mogelijk te wijten was aan de grote opkomst van de reigers waardoor alle boomnesten waren bezet. De broedpoging van een paartje IJsvogels in de oever van een op de Hogezandse Gorzen uitmondende boezem had waarschijnlijk geen succes. De vogels visten veelal langs het Hollands Diep — o.a. vanaf een dukdalf of de rand van een lage kade —

Slobeend	11	5-10
Bergeend	3	3
Bruine kiekendief	(1)	1
Torenvalk	4	3
Patrijs	2	1
Waterral	6(?)	2-4
Waterhoen	12	5-10
Meerkoet	4	20-30
Scholekster	6	2
Kievit	15	8
Kleine plevier	—	1
Grutto	1	2
Tureluur	1	1
Houtduif	30	40-60
Holenduif	—	1
Tortelduif	4	3
Bosuil	1	—
Ransuil	4	3
Grote bonte specht	3	5
Veldleeuwerik	6	6
Boerenzwaluw	2	2
Graspieper	11	2
Witte kwikstaart	3	3
Gele kwikstaart	6	4
Winterkoninkje	25	46
Zanglijster	7	8
Merel	10	15-20
Gekraagde roodstaart	8	9
Roodborstje	—	2
Grote karekiet	2	3
Kleine karekiet	32	10
Bosrietzanger	19	41
Rietzanger	16	5
Spotvogel	11	10
Zwartkop	—	5
Tuinfluiter	21	14
Grasmus	13	15
Fitis	32	43
Tjiftjaf	11	11
Grauwe vliegenvanger	2	1
Koolmees	12	10-15
Pimpelmees	12	10-15
Matkopmees	5	3
Boomkruiper	5	—
Rietgors	21	23
Groenling	5	—
Vink	—	4
Kneu	11	—
Ringmus	49	22
Spreeuw	31	35
Wielewaal	3	6
Zwarte kraai	4	4
Vlaamse gaai	—	1

en hun voortdurende aanwezigheid verlevendigde niet weinig de Hogezandse Gorzen. Ook nieuw was de Roodborst die zich had gevestigd in de griend. Een grote toename gaf de Bosrietzanger te zien, maar Rietzanger (fig. 5) en Kleine karekiet liepen sterk terug. Voorts zij nog gewezen op de geringe toename van de Gekraagde roodstaart en de Grasmus, de komst van de Zwartkop en de Vink en het onverklaarbaar verdwijnen van Boomkruiper, Groenling en Kneu. De groei van het aantal broedparen van de Wielewaal vindt zijn oorzaak in de sinds 1970 voor deze soort veel aantrekkelijker geworden griend.

Een Purperreiger op enkele data tussen de Blauwe reigers van de eendenkooi, zes Toppereenden op 24 mei, een Visarend op 17 mei (med. v. d. Lee), een Steltkluut op 1 juni en een Zwarte roodstaart op 30 juni waren gedurende het zomerhalfjaar de min of meer toevallige gasten. De over geheel 1974 door mij op Cromstrijen waargenomen roofvogels staan verzameld in tabel 2; hierin is niet opgenomen de waarneming van een Afrikaanse zeearend *(Haliaetus vocifer)* op 9 en 10 maart: ik heb aangenomen dat dit een ontsnapte vogel betrof. Tot slot dient nog te worden vermeld dat in het winterhalfjaar de Bonte kraai weer wat talrijker leek dan in het vorige seizoen; op 26 oktober was er op een van de landbouwkavels een gezelschap van 47 Bonte kraaien en 15 Zwarte kraaien verzameld; dit was echter een record.

Tabel 3 geeft een vergelijking tussen soort en aantal broedvogels van de terreinen I, II en III. We zien dat het onbeweide, sterk verruigde gors qua soort en aantal een interessante broedavifauna herbergt. Boomgebonden soorten als Houtduif, Pimpelmees en Zwarte kraai vinden onderkomen in een wilgenkraag die vanuit de griend in het gors reikt. De dichte bezetting van de Bosrietzanger (anderhalf per hectare) en ook van Grasmus (één per twee hectare) is opmerkelijk. Een geheel ander beeld levert perceel II op. Indien nu even buiten beschouwing blijven

Fig. 5. *Rietzanger.*

Tabel 2. Waargenomen roofvogels op Cromstrijen in 1974.

	jan	feb	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sep	okt	nov	dec	totaal
Buizerd	21	28	8	—	—	—	—	3	6	10	11	8	95
Ruigpootbuizerd	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3
Sperwer	1	4	3	1	—	—	—	—	—	2	4	—	15
Wespendief	—	—	—	—	5	—	2	3	4	—	—	—	14
Bruine kiekendief	—	—	—	2	3	2	5	13	6	—	—	—	31
Blauwe kiekendief	1	3	1	1	—	—	—	—	—	1	1	—	8
Slechtvalk	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Smelleken	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	1	4
Boomvalk	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	2
Torenvalk	1	5	7	5	8	5	9	22	13	9	6	5	95
Aantal excursies	2	3	3	4	4	2	2	4	4	3	3	4	38

Tabel 3. Soorten en aantallen broedvogels in 1974 per type gors.

Type	Gors I sterk verruigd, alleen in 1973 kort en extensief beweid geweest	Gors II extensieve beweiding; nog sterke vegetatie-ontwikkeling	Gors III extensieve beweiding; sterk verruigd op de voor het vee moeilijker bereikbare plaatsen
Grootte	10 ha	25 ha	11 ha excl. grasdijken
Aantallen stuks vee per hectare	—	1	2
Wilde eend	9	4	7
Slobeend	1	—	2
Bergeend	—	—	1
Waterhoen	1	—	2
Meerkoet	2	2	6
Kievit	—	1	1
Houtduif	2	—	1
Witte kwikstaart	—	—	1
Gele kwikstaart	—	—	1
Winterkoninkje	2	—	1
Merel	2	—	—
Kleine karekiet	1	—	2
Bosrietzanger	15	—	6
Rietzanger	—	—	2
Grasmus	5	—	1
Fitis	3	—	—
Pimpelmees	2	1	1
Rietgors	3	4	4
Ringmus	—	—	1
Zwarte kraai	1	—	—
Totaal aantal paren	49	13	40
Totaal aantal soorten	14	5	17
Totaal aantal paren per hectare	4.9	0.5	3.6

De Levende Natuur 77 (11-12):233-242 (1974)

Meerkoet en Pimpelmees (broedend in een wilgeholte) dan resteren 4 paar Wilde eenden, 1 paar Kieviten en 4 paar Rietgorzen op 25 hectare gors. De Charolais werden successievelijk tussen eind-april en half-mei ingeschaard, 23 stuks in totaal met nog een aantal kalveren. Laat in het najaar werd het perceel ontruimd. De bezetting was dus ca. één stuk per hectare, hetgeen, gezien de hoogte die de vegetatie weer kon bereiken, onvoldoende blijkt om het dek kort te houden. Eerder en elders langs het Hollands Diep-Haringvliet was te constateren dat door de gewezen rietvelden (te) extensief te beweiden, een biotoop ontstaat dat vogels weinig soelaas biedt: voor steltlopers blijft de vegetatie te hoog maar voor insektenetertjes te laag. De enkele honderden Grauwe ganzen die op Cromstrijen plegen te overwinteren, foerageerden tot dusver nooit op de gorzen: de hoge vegetatie belet de vogels gezicht te houden op de situatie.

Op III weidden in 1974 ruim 20 stuks melkvee. Deze dieren stond naast het gors ook de grasdijk ter beschikking. Veel minder doortastend optredend dan de Charolais en met bovendien ruimschoots voedsel voorhanden op de grasdijk en het smalle grasgors, penetreerde dit vee slechts weinig in het voormalige rietgors. Perceel III had in 1974 een broedvogelbezetting van 3,6 paar per hectare. De door het vee niet of nauwelijks betreden, aan de buitenzijde gelegen rietruigte herbergde Kleine karekieten, Rietzangers en Bosrietzangers en voorts Wilde eenden en Slobeenden. De enkele ook op dit gors aanwezige wilgencoulissen boden onderdak aan boombroeders.

Resumerend viel er voor 1974 op de Hogezandse Gorzen te zien dat de dichtste broedbezetting werd bereikt op een in het lopend seizoen onbeweid, sterk en snel verruigend rietgors, dat een perceel met een over korte afstand zich manifesterende gradiënt van beweid grasgors naar een snel verruigend riet/biezengors een bezetting van 3,6 paar per hectare herbergde en dat extensief, maar alom beweid gors slechts een bezetting van 0,5 paar per hectare verkreeg. Natuurlijk is er vier jaar na de sluiting van het Haringvliet nog lang geen gestabiliseerde situatie ontstaan en indien hieronder wat conclusies worden geformuleerd aan de hand van de op de Hogezandse Gorzen opgedane ervaringen, dan kan enige voorbarigheid worden verweten. Het kan geen punt van discusie zijn dat er naar moet worden gestreefd dat de langs het Hollands Diep-Haringvliet en in de Biesbos aanwezige buitengronden geschikt blijven c.q. aantrekkelijk worden gemaakt als biotoop voor die categorieën vogels wier aanwezigheid vóór de afsluiting de waarde van deze terreinen bepaalde, i.c. als pleisterplaats voor ganzen en steltlopers. Deze hoedanigheid voerde de toenmalige staatssecretaris van C.R.M. ook op als eerste punt bij zijn argumentatie die de aanwijzing als natuurmonument van 1 november 1970 vergezelde. Voor ganzen in het winterhalfjaar en de potentieel mogelijk zich ves-

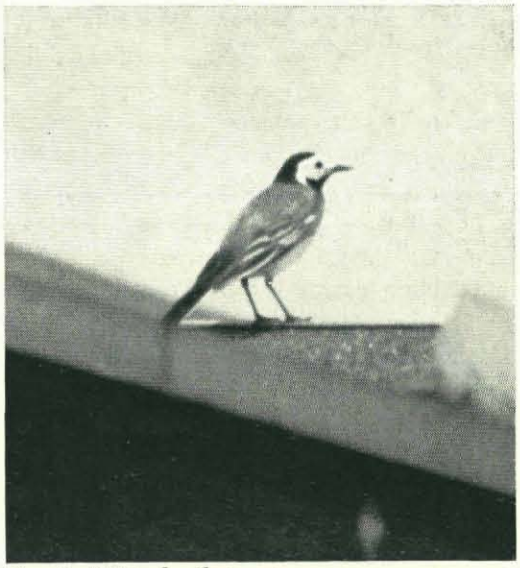

Fig. 6. *Witte kwikstaart.*

tigende steltlopers in het broedseizoen bieden alleen grasgorzen soelaas. Een combinatie van branden, maaien en beweiding geeft op korte termijn een uitstekend resultaat en deze methode heeft in de Biesbosch en langs het Haringvliet — de Nieuwe Tiendgorzen — recent grasgorzen doen ontstaan. Uit de resultaten van de percelen I en III blijkt dat de gewezen rietvelden aantrekkelijk worden geacht door enkele soorten zangvogels, waarbij vooral de dichte bezetting van Bosrietzangers opvalt. Afgewacht dient te worden of deze mate van aantrekkelijkheid gehandhaafd blijft indien de successie voorschrijdt: op de gronden binnen het paalrecht van de eendenkooi werd de vegetatie reeds geruime tijd ongemoeid gelaten. De ondoordringbare „vegetatiekoek" die deze gronden dragen, herbergt aanzienlijk minder broedparen per hectare dan I en III, maar het zijn wel dergelijke terreinen waarvoor Grauwe gans en Bruine kiekendief voorkeur blijken te hebben. Vooral voor deze soorten verdient het stellig aanbeveling bij het omvormen van voormalige rietvelden tot grasgors, enkele percelen en/of stroken te handhaven. In het beheersplan dat Staatsbosbeheer voor de Hogezandse Gorzen heeft opgesteld, stelt men zich voor op perceel I de vegetatie-successie onbelemmerd haar gang te laten gaan. Onlangs presenteerde Kuypers zijn beheersplan voor de Beninger- en Korendijkse Slikken. De beheersproblemen zijn op dit grootschalige buitengebied in het westelijke Haringvliet zo veel groter dan op de Hogezandse Gorzen. Kuypers stelt zeven beheerswijzen voor, waarbij verreweg de grootste oppervlakte toevalt aan extensief te beweiden grasland met een primair ornithologische doelstelling, gericht op het bieden van onderdak aan ganzen en weidevogels. Voorts wordt voor enkele terreingedeelten extensieve beweiding voorgesteld met een primaire botanische doelstelling: gezien de niet parallel lopende belangen is deze nuance wel verstandig. Tot slot reserveert Kuypers delen voor de rietcultuur en voor hooiland alsmede delen waarop de beheersvorm varieert van afbranden eens in de twee à vier jaar tot „niets doen".

Litteratuur:

1. Kuypers, J. W. M., 1974. De Beninger en Korendijksche Slikken. Adviezen aangaande inrichting en beheer. Rapport in opdracht van de Deltadienst van Rijkswaterstaat Afd. Milieuonderzoek.
2. Lebret, T., 1964. Oecologische successie en waterwildconcentraties. Ardea 52: 48-92.
3. Lebret, T., 1974. Meer milieu-dynamiek voor watervogels dringend gewenst. Het Vogeljaar 22: 652-669.
4. Ouweneel, G. L., 1971. De avifauna van Cromstrijen. De Levende Natuur 74: 25-37.
5. Ouweneel, G. L., 1973. De avifauna in het Hollandsch Diep-Haringvlietgebied gedurende de eerste twee jaar na de afsluiting. Limosa 46: 166-191.
6. Staatsbosbeheer, 1973. Concept beheersplan conform artikel 14 van de Natuurbeschermingswet 1967 voor een gedeelte van de Hoogezandse Gorzen. Rapport.

In de Hof van Eden

N. TINBERGEN

Tussen de bergen, of „fells", van het Lake District in het noordwesten van Engeland en de verder oostelijk gelegen, ZO-NW verlopende heuvelrug van de Pennines — het met uitgestrekte „moorlands" bedekte „Pennische Gebergte" — ligt een merkwaardig, breed dal, waardoor het riviertje de Eden noordwestwaarts naar Carlisle stroomt, om in de wijde Solway Firth uit te monden.

Op het terras dat, op ongeveer 200 meter